

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ELM VƏ TƏHSİL NAZİRLİYİ

**“Dünya iqtisadiyatı”
kafedrası**

53.10.01-“Dünya iqtisadiyatı” ixtisası üzrə doktoranturaya

QƏBUL İMTAHANININ

P R O Q R A M I

BAKI 2023

“Dünya iqtisadiyyatı” ixtisası üzrə

Qəbul Proqramı

Giriş:

Dünya iqtisadiyyatı, Beynəlxalq iqtisadi münasibətlər və Beynəlxalq iqtisadi təşkilatlar, fənlərinin predmeti və problemləri. Problemlərin öyrənilməsinin nəzəri və təcrübi məsələləri.

I. Dünya iqtisadiyyatı

Dünya təsərrüfatı sisteminin təşəkkülü və inkişafı. Dünya təsərrüfatı sisteminin yaranmasının obyektiv əsasları--beynəlxalq əmək bölgüsü. Dünya təsərrüfatı qlobal sistem kimi və milli iqtisadiyyatın inkişafında onun rolu. Milli iqtisadiyyat dünya təsərrüfatının tərkib hissəsi kimi. Dünya təkrar istehsal prosesi cəmiyyətin sosial-iqtisadi inkişafının əsası və zəruri şərti kimi. Beynəlxalq əmək bölgüsünün mahiyyəti və formalaşmasının obyektiv şərtləri, amilləri (BƏB-in formalaşmasına təsir göstərən amillər). Beynəlxalq əmək bölgüsü və onun əsas formaları. Beynəlxalq əmək bölgüsündə iştirak edən dövlətlərin iqtisadi maraqları və məqsədləri, BƏB-in üstünlükləri. Azərbaycanın beynəlxalq əmək bölgüsündə iştirakı və beynəlxalq əmək bölgüsünün milli iqtisadiyyatın formalaşmasına və inkişafına təsiri. Açıq iqtisadiyyatın mahiyyəti, üstünlükləri və milli iqtisadiyyatın inkişafında onun rolu. Azad iqtisadi zona (AİZ) anlayışı, yaranmasının əsas səbəbi və məqsədləri. AİZ-lərin əsas növləri, və ümumi cəhətləri. ABŞ və Çində AİZ-lər və onların fəaliyyəti. Azərbaycanda AİZ-lərin yaranmasının zəruriliyi və potensial imkanları və perspektivləri. Dünya təsərrüfatlarının subyektləri və dünya iqtisadiyyatının inkişafında onların rolu. Dünya iqtisadiyyatının qlobal iqtisadi problemləri və onların təsnifləşdirilməsi. Qlobal iqtisadi problemlərinin aradan qaldırılmasında beynəlxalq iqtisadi təşkilatların rolu. AİZ-lərin ümumdünya təsərrüfatının inkişafında rolu. AİZ-lər beynəlxalq iqtisadi münasibətlərin və dövlətlərin xarici iqtisadi fəaliyyətinin mühüm istiqaməti kimi. ABŞ-ın iqtisadi inkişafının xarakterik xüsusiyyətləri və müasir dövrdə ABŞ-ın makroiqtisadi göstəriciləri. Yaponiyanın sosial-iqtisadi inkişaf modeli və dünya iqtisadiyyatında onun mövqeyi. Dünya nəqliyyat sistemi və dünya iqtisadiyyatının inkişafında onun yeri və rolu. Dünya nəqliyyat sisteminin əsas növləri: (dəmiryolu, hava, avtomobil və s), dövlətlərarası əlaqələrdə və dünya

iqtisadiyyatının inkişafında onların rolu. Dünya iqtisadiyyatının resurs potensialı və onun dünya iqtisadiyyatının inkişafına təsiri. Dünya təsərrüfatının torpaq, su və meşə ehtiyatları və dünya iqtisadiyyatında onların yeri və rolu. Dünya əmək resursları və onların beynəlxalq hərəkəti. Dünya əhalisinin dinamikası və strukturu, əhalinin təkrar istehsal. Dünya əmək resurslarının miqrasiyasının əsas istiqamətləri. Dünya əmək resurslarının beynəlxalq hərəkətində Azərbaycanın iştirakı. Dünya əhalisinin miqrasiyasının səbəbləri, istiqamətləri və mərkəzləri. Dünya neft ehtiyatları sistemində Asiya və Afrika ölkələrinin yeri və rolu. Təbii qaz ehtiyatlarına görə aparıcı ölkələr. Dünya iqtisadiyyatının artımı və onu xarakterizə edən mühüm göstəricilər (adambaşına düşən ÜDM, İEÖ, İEOÖ-lərdə iqtisadi inkişaf tempi və s) Dünya təsərrüfatının beynəlmilləşməsi və qloballaşması prosesi və buna təsir göstərən amillər. Qloballaşma anlayışı və onun iqtisadi aspektləri. Dünya bazarı və onun təşəkkülü, funksiyaları, milli bazardan fərqləri. Transmilli şirkətlər, mahiyyəti, yaranma səbəbləri, iqtisadi məzmunu və fəaliyyət mexanizmi. Transmilli şirkətlərin Azərbaycanda fəaliyyəti və milli iqtisadiyyatın inkişafında onların rolu. Dünya inteqrasiya birlikləri, onların formaları, Avropa İttifaqı. Dünya iqtisadiyyatında İEOÖ-in yeri və rolu. İEOÖ-in iqtisadiyyatının ümumi xarakteristikası. OPEK, yaranması və dünya neft ixracında onun rolu. Azərbaycanın keçid iqtisadiyyatı dövründə qarşısında duran əsas vəzifələr. Yeni sənaye ölkələri (YSÖ) və dünya iqtisadiyyatında onların yeri və rolu. Çinin iqtisadi inkişaf modeli və dünya iqtisadiyyatında yeri. İEOÖ-də XX əsrin 60-cı illərində iqtisadi diferensialaşma problemi və ölkələrin yeni sənayeləşmə qrupları. İEOÖ-in iqtisadiyyatının xarakterik cəhətləri. Yeni sənaye ölkələri və onların əsas xarakterik xüsusiyyətləri. İEOÖ-in xarakterik cəhətləri, potensialı və dünya iqtisadiyyatında yeri. Keçid iqtisadiyyatı ölkələri, xarakterik cəhətləri, qarşısında duran əsas məqsədləri və vəzifələri, keçid dövrünün obyektiv zəruriliyi. İEOÖ-in beynəlxalq əmək bölgüsündə mövqeyi. XX əsrin sonunda Şərqi Avropa və keçmiş SSRİ ölkələrində bazar iqtisadiyyatına keçid dövrü. İEOÖ-in iqtisadiyyatının çoxüzlüklü və xarakterik xüsusiyyəti. Asiya və Latın Amerikasında (LA) YSÖ-in iqtisadiyyatının inkişaf modelləri, əsas cəhətləri. Dünya təsərrüfatının tərkib hissələri və onların ümumi xarakteristikası. Dünya kənd təsərrüfatı istehsalı və dünya iqtisadiyyatında onun yeri və rolu. Dünya sənaye istehsalının dünya təsərrüfatında yeri və rolu. Cənub Şərqi Asiya, Afrika və LA-nın dünya kənd təsərrüfatı istehsalında yeri və rolu. Dünya kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalında BMT-nin ərzaq və kənd təsərrüfatı təşkilatının fəaliyyəti. Dünya kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalında İEOÖ-in, ABŞ-in rolu.

Dünya kind təsərrüfatı məhsulları istehsalının əsas mərkəzləri. YSÖ və onların iqtisadi inkişaf modelləri. Dünya ölkələrinin xarici borc problemi. Dünya iqtisadiyyatında regional inteqrasiya, dünya təsərrüfatında onun yeri və rolu. Dünya sənaye istehsalının sahə strukturu. Dünya maliyyə bazarı, onun strukturu (valyuta, fond və kredit bazarı).Dünya ərzaq problemi və onun həllində beynəlxalq təşkilatların rolu.

II . Mövzu Beynəlxalq iqtisadi münasibətlər.

Beynəlxalq iqtisadi münasibətlərin zəruriliyi və formaları. Beynəlxalq iqtisadi inteqrasiyanın mahiyyəti və formaları. ÜTT-in məqsədləri və fəaliyyət mexanizmi. Kapitalın beynəlxalq hərəkəti və iqtisadi nəticələri. Beynəlxalq valyuta sisteminin inkişaf mərhələləri. Dünya ölkələrinin iqtisadi inkişaf səviyyəsinin xarakterizə edən göstəricilər. BƏB-in mahiyyəti və formaları.Transmilli şirkətlər və dünya iqtisadiyyatında onların rolu.Valyuta məzənnəsi və ona təsir edən amillər.Dünya vayuta sistemi və onun inkişaf mərhələləri. Azərbaycan Respublikasının xarici ticarət əlaqələri. Azərbaycan Respublikasının xarici ticarət əlaqələrinin tənzimlənməsi.

Tədiyyə balansının quruluşu və onun tənzimlənmə mexanizmləri.

Asiya və LA-nın yeni sənaye ölkələrinin inkişaf modelləri və onların əsas cəhətləri.

Beynəlxalq Yenidənqurma və İnkişaf Bankı qrupu və dünya iqtisadiyyatında onların rolu. Beynəlxalq fond birjalrı və onun funksiyaları. A.Smitin “mütləq üstünlük” nəzəriyyəsi. İş qüvvəsinin beynəlxalq miqrasiyası, səbəbləri və iqtisadi nəticələri.

Avropa iqtisadi inteqrasiyasının yaranması və inkişaf mərhələləri. Valyutanın dönərliliyi anlayışı və növləri. Kapitalın beynəlxalq hərəkətinin forma və məqsədləri. Avropa valyuta sisteminin mahiyyəti və formalaşması. BƏB-in mahiyyəti, formalaşmasının obyektiv şərtləri. Xarici ticarətin qeyri-tarif metodları tənzimlənməsi. Xarici investisiyaların Azərbaycan iqtisadiyyatına cəlb edilməsi metodları. Beynəlxalq iqtisadi münasibətlərin subyektləri və obyektləri. Xarici ticarət haqqında klassik nəzəriyyələr (A.Smitt, D.Rikardo). Açıq iqtisadiyyatın mahiyyəti və üstünlükləri. Kapital ixracı beynəlxalq iqtisadi münasibətlərin əsas forması kimi. Valyuta məzənnəsinin daxili bazara və xarici iqtisadi əlaqələrə təsiri. Beynəlxalq iqtisadi inteqrasiyanın inkişaf mərhələləri və formaları. Yamayka valyuta sisteminin üstünlükləri və çatışmazlıqları. Dövlətin xarici ticarət siyasəti. Dəmpinq və antidəmpinq siyasətinin mahiyyəti.

Dünya qlobal iqtisadi problemlərinin həllində beynəlxalq iqtisadi təşkilatların rolu. Azad iqtisadi zonalar, onların növləri. Ehtiyat valyutası, şərtləri və üstünlükləri. Əsrin müqaviləsi və onun Azərbaycanın xarici iqtisadi əlaqələrində rolu. Yamayka valyuta sisteminin prinsipləri və əsas cəhətləri. Valyuta dönərliliyi. Milli valyutanın dönərli valyutaya çevrilməsi şərtləri. Xarici ticarətin tənzimlənməsi metodları. Beynəlxalq kreditin məqsəd və funksiyaları. Dünya təsərrüfatının qloballaşmasının mahiyyəti və üstünlükləri. Valyutaların qiymətləndirilməsi. Katirovka anlayışı. Tədiyyə balansının tərtib olunma prinsipləri. Merkantilizm və Fiziokrat təlimlərinin mahiyyəti. Dünya qiymətlərinin dəyişməsinə təsir göstərən amillər. Valyuta siyasəti və onun formaları. Tədiyyə balansının quruluşu.

Beynəlxalq kreditin mahiyyəti, prinsip və formaları. Beynəlxalq maliyyə bazarı . Sənaye inkişafı üzrə BMT təşkilatı (UNİPO) və vəzifələri. İş qüvvəsinin miqrasiyası, səbəb və istiqamətləri. Bretton-Vuds valyuta sisteminin prinsipləri və fəaliyyəti. Beynəlxalq valyuta bazarı və funksiyaları. Dünya Bankının fəaliyyət mexanizmi. İş qüvvəsinin miqrasiyasının iqtisadi nəticələri. Milli və dünya bazarı. Dünya bazarının formaları və funksiyaları. Bretton-Vuds valyuta sistemi üstünlükləri və iflasının səbəbləri. Dünya bazarında qiymətlərin yaranması mexanizmi. Valyuta siyasəti, onun məqsəd və formaları. D. Rikardonun "Müqayisəli istehsal xərcləri" nəzəriyyəsi. Azərbaycan iqtisadiyyatına investisiya qoyuluşunda Əsrin Müqaviləsinin rolu və əhəmiyyəti.

Ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyi və onun təmin olunma üsulları. Dünya borc kapitalı bazarı anlayışı. İstehsalın beynəlxalq ixtisaslaşması və kooperasiyalaşmasının mahiyyəti və əhəmiyyəti. Qlobal iqtisadi problemlərin mahiyyəti və onların aradan qaldırılmasında beynəlxalq təşkilatların rolu. Xarici ticarətin beynəlxalq tənzimlənməsi. Beynəlxalq fond və valyuta birjası və onların funksiyaları. Dünya bazarının təşəkkülü və inkişaf mərhələləri. Xarici investisiyanın dövlət tənzimlənməsi. Qızıl standartı valyuta sisteminin şərtləri və üstünlükləri. İqtisadi inteqrasiyada gömrük ittifaqı və ümumi bazarın xüsusiyyətləri. Birbaşa və portfel investisiyaları. Tədiyyə balansının hesablaşma balansından fərqi. . Beynəlxalq maliyyə institutları və dünya təsərrüfatında onların rolu. Beynəlxalq maliyyə bazarının formaları və funksiyaları (pul, fond, kredit bazarı funksiyaları). İqtisadi inkişafın daxili və xarici amilləri. Ölkələrarası valyuta məzənnələrinin tənzimlənməsində BVF-in rolu. Tədiyyə balansında kəsrin yaranması və onun aradan qaldırılması yolları. Gömrük tarifləri və onların funksiyaları. Dünya bankının filialları və onların məqsədləri. İş qüvvəsinin beynəlxalq miqrasiyasının tənzimlənməsi. Azərbaycanın dünya ticarətində mövqeyi. ÜTT-in dünya

ticarətinin tənziqlənməsində rolu. FAO-un İEOÖ-in iqtisadi artımına təsiri. Gömrük rüsumlarının tutulma üsullarının mahiyyəti. İqtisadi məsələlərlə məşğul olan BMT orqanları. Valyuta məzənnələrinin tənziqlənməsi. BMT-in ticarət və inkişaf üzrə konfransı (YUNİKTAD). Sahibkarlıq və borc kapitalı ixracının mahiyyəti. Avrovalyuta bazarının mahiyyəti. Hekşel-Olinin "istehsal amillərinin nisbəti" nəzəriyyəsi. Bakı-Ceyhan boru kəmərinin Azərbaycanın BİƏ-də rolu.

III. Mövzu: Beynəlxalq iqtisadi təşkilatlar.

Beynəlxalq iqtisadi təşkilatlar (BİT) haqqında anlayış. Beynəlxalq iqtisadi təşkilatların yaradılma məqsədi və qaydası. BİT-lar beynəlxalq əməkdaşlığın tənziqlənmə forması kimi BİT-ların təsnifləşdirilməsi: dövlətlərarası təşkilatlar; qeyri-dövlətlərarası (birliklər, elmi cəmiyyətlər, firmalar) təşkilatlar.

Təşkil olma prinsipinə görə: BMT sistemində daxil olan beynəlxalq iqtisadi təşkilatlar; BMT sistemində daxil olmayan beynəlxalq iqtisadi təşkilatlar

BİT-in funksiyaları: tənziqləyici, nəzarət, əməli. Beynəlxalq iqtisadi təşkilatların yaranma mərhələləri. BMT (Birləşmiş Millətlər Təşkilatının) yaradılması və Beynəlxalq iqtisadi münasibətlərin tənziqlənməsində onun rolu. BMT-nin BİM-in tənziqlənməsi istiqamətində fəaliyyət göstərən ixtisaslaşdırılmış iqtisadi qurumları. BMT nin İqtisadi və sosial Şurasının fəaliyyəti. BMT-nin İnkişaf Proqramı (PROON) və Azərbaycanla onun əməkdaşlığı. BMT-nin Avropa iqtisadi komissiyası. BMT-nin Ticarət və inkişaf üzrə Konfransı və onun fəaliyyəti: Sənaye inkişafı üzrə Təşkilat (YUNİDO), Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı FAO.

Beynəlxalq maliyyə-kredit təşkilatları: Beynəlxalq Valyuta Fondu və Dövlətlərarası valyuta münasibətlərinin tənziqlənməsində onun rolu.

Beynəlxalq yenidənqurma və inkişaf bankı (Dünya Bankı) Beynəlxalq İnkişaf Assosiasiyasının məqsəd və vəzifələri. Beynəlxalq Maliyyə Koorporasiyası və onun fəaliyyətinin əsas istiqamətləri. Investisiya Təminatı üzrə Beynəlxalq Agentliyin fəaliyyət xüsusiyyətləri. Investisiya Mübahisələrinin Tənziqlənməsi üzrə Beynəlxalq Mərkəz.

Beynəlxalq Hesablaşmalar Bankının dünya miqyasında hesablaşma sisteminin tənziqlənməsində rolu. Paris klubunun yaradılması səbəbi və fəaliyyət mexanizmi. London klubunun məqsəd və vəzifələri.

ƏDƏBİYYAT:

1. Məmmədli O. İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi. Dərslik Bakı 2015.
2. Məhərrəmov A. M., Aslanov H. H. Xarici iqtisadi fəaliyyətin tənzimlənməsi. Bakı 2008.
3. Məhərrəmov A. M. İqtisadi diplomatiya. Bakı 2009..
4. Meybullayev M.X. Mikroiqtisadiyyata giriş. Bakı 2010.
5. Mənkü N.Q. Ekonomiksin əsasları. Bakı 2004.
6. Vəliyev D. Beynəlxalq iqtisadiyyat. Bakı 2004.
7. Orucov A. , Kərimov C. Beynəlxalq iqtisadi münasibətlər. Bakı 2008.
8. Orucov A. Beynəlxalq iqtisadi təşkilatlar. Bakı 2007.
9. Rəhimov M, Vəliyev D. Beynəlxalq maliyyə. Bakı 2001.
10. İqtisadi nəzəriyyə. Dərslik. Prof T.S.Vəliyev, prof Ə.P.Babayev, prof. M. H. Meybullayevin elmi redaktəsi ilə Bakı 1999.
11. Tomanbay M., Gümüş T. Genel ekonomi. Ankara 2004.
12. Экономическая теория. Микроэкономика 1,2. Под ред. Журавлевой Г. П. и др. МЯ, 2006.
13. Попов А. И. Рыночные процессы в микро и макро экономике. СПб. 2001.
14. Самуельсон П. , Нордхаус В. Экономика. М. , 1997.
15. Тарануха Ю. , Земляков Д. Микроэкономика. М. , 2002.
16. Н. Грегори Менкью. Макроэкономика. Изд. МГУ, 1994.
17. Н. Грегори Менкью. Принципы макроэкономики. 2-е изд. Питер. 2004.
18. Джеффри Д. Сакс. Фелипе Ларрен Б. Макроэкономика. Глобальный подход. М. 1996.
19. Селищев.С., Макроэкономика, изд. 2-е под ред. Проф. А.И. Леуского. Питер. 2001.
20. Семенов К.А., Международные экономические отношения. Москва 2003.
21. Мировая экономика. Под ред. Хасбулатова Р.И. Москва 2006.
22. М. К. Бункина, А. М. Семенов, В. А. Семенов. Макроэкономика. 3-е изд. М. 2000.
- 23.Общая экономическая теория (Политэкономия). Учебник. Под ред. Акад. В. И. Видяпина, акад. Г. П. Журавлевой. М. 1995.

24. Ələkbərov Ə., Vəliyev M. Beynəlxalq iqtisadi münasibətlər, Bakı, Çarşıoğlu, 2016
25. Məmmədov M. Beynəlxalq iqtisadi təşkilatlar, Bakı , 2017